

РУРАЛІСТИЧНІ ЗАСАДИ ЗБАЛАНСОВАНОГО РОЗВИТКУ АГРОПРОДОВОЛЬЧОЇ СФЕРИ УКРАЇНИ

МАТЕРІАЛИ НАУКОВОГО КОЛОКВІУМУ
ЗА МІЖНАРОДНОЮ УЧАСТЮ
6 ЖОВТНЯ 2016 РОКУ

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКА НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ХАРЧОВИХ
ТЕХНОЛОГІЙ

КАФЕДРА ЕКОНОМІКИ ПРОМИСЛОВОСТІ

РУРАЛІСТИЧНІ ЗАСАДИ
ЗБАЛАНСОВАНОГО РОЗВИТКУ
АГРОПРОДОВОЛЬЧОЇ СФЕРИ
УКРАЇНИ

Матеріали наукового колоквіуму
за міжнародною участю
6 жовтня 2016 року

Одеса
Фенікс
2016

Р 87 **Руралістичні засади збалансованого розвитку агропродовольчої сфери України** : матер. наук. колоков. за міжнар. участю (м. Одеса, 6 жовтня 2016 р.) / кафедра економіки промисловості Одеської націон. акад. харчових технологій. – Одеса : Фенікс, 2016. – 52 с.

ISBN 978-966-928-082-4

У збірнику подано тези доповідей наукового колоквиуму. В них обґрунтовано руралістичні засади збалансованого розвитку агропродовольчої сфери, висвітлено теоретичні та практичні питання економічного розвитку підприємств аграрного сектора, соціальної та екологічної складових рурального простору.

Для професорсько-викладацького складу, докторантів, аспірантів та студентів економічних спеціальностей та фахівців галузі харчової промисловості

УДК 338.436(477)(063)
ББК 65.321(4Укр)я43

ISBN 978-966-928-082-4

© Одеська національна академія
харчових технологій, 2016
© Оформлення ПП «Фенікс», 2016

АДАПТИВНІСТЬ ВІТЧИЗНЯНИХ М'ЯСОПЕРЕРОБНИХ ПІДПРИЄМСТВ В СУЧАСНИХ ЕКОНОМІЧНИХ УМОВАХ

На сьогодні, враховуючи мінливість зовнішнього середовища, в якому функціонують вітчизняні харчові підприємства, актуальним питанням стає процес їх адаптації до несподіваних дій середовища, а також розробка ефективного механізму функціонування підприємств в складних економічних умовах. До числа харчових галузей, які знаходяться в економічній небезпеці, слід віднести, насамперед, м'ясопереробну. Це пов'язано з тим, що для збільшення прибутку та зменшення витрат м'ясопереробні підприємства фальсифікують продукцію, знижують цінність і корисність м'ясних продуктів, а це викликає складнощі їх економічної адаптації до ринкових коливань.

Розглядаючи адаптивність кризь призму поняття стійкості, її можна представити у вигляді прагнення до стану стійкої рівноваги, яке передбачає пристосування параметрів системи до постійно змінюваних параметрів зовнішнього середовища [2].

У широкому сенсі, адаптація є частиною або випадком управління та, як будь-яке управління, є організацією такого цілеспрямованого впливу на об'єкт, при якому досягаються намічені цілі. Звідси, метою адаптації є забезпечення виживання та ефективного функціонування підприємства в умовах нестабільного зовнішнього середовища, досягнення стратегічної стійкості господарюючого суб'єкта [3].

У сучасній практиці управління адаптація суб'єктів господарювання до мінливого зовнішнього середовища і пов'язаними з ними впливами окремих факторів середовища може бути параметричною та структурною.

Параметрична адаптація допускає зміну параметрів внутрішніх систем підприємства, таких як освоєння виробництва нової продукції або нової технології, зміна ринків збуту або цінової політики підприємства. В свою чергу, структурна адаптація передбачає зміну самої структури внутрішньої системи підприємства, появу нових внутрішніх систем, реорганізацію або ліквідацію існуючих.

Відповідно до проведеного дослідження діяльності вітчизняних м'ясопереробних підприємств, що стосується зміни структури внутрішніх систем підприємств (проведення реконструкції, розширення, технічного переозброєння) з періоду заснування підприємств до 2011 року, були отримані наступні результати (див. табл.) [5, с. 279–280]:

на совершенно других сетевых ресурсах и принципах взаимобмена. Формирование новой сети, отвечающей современным экономическим реалиям, становится важным условием не только успешной предпринимательской деятельности, но и психологического комфорта самих предпринимателей. Резко возрастает значимость наличия в сети родственников и знакомых, способных оказать различного рода консультационные услуги, помочь в становлении и развитии бизнеса, а часть семейных проблем все чаще решается через бизнес-партнеров. На смену обмену продуктами и совместному выполнению хозяйственных работ приходит обмен информацией и рекомендациями. Однако, именно сетевые отношения построенные преимущественно на материальном или должностном статусе достаточно неустойчивы и легко распадаются с их изменением.

Литература

1. Рона-Тас А. Устойчивость социальных сетей в посткоммунистической трансформации Восточной Европы / А. Рона-Тас // Неформальная экономика. Россия и мир. / Под ред. Т. Шанина. – М.: Логос, 1999. – С. 396–411.
2. Чураков А.Н. Вероятностные модели социальных сетей / А.Н. Чураков // СОЦИС. – 2001. – №9. – С. 109–121.
3. Штейнберг И. Русское чудо: локальные и семейные сети взаимоподдержки и их трансформация / И. Штейнберг // Неформальная экономика. Россия и мир. / Под ред. Т. Шанина. – М.: Логос, 1999. – С. 227–239.
4. Delmon J. Privat Sector Investment in Infrastructure: Project Finance, PPP Project and Risk / J. Delmon // The World Bank and Kluwer Law International. – 2009. – 348 p.
5. Emirbayer M., Goodwin J. Network Analysis, Culture, and Problem of Agency / M. Emirbayer J. Goodwin // American Journal of Sociology 6, Vol. 99. – P. 1411–1454.

Нечипоренко О.В.

*д-р социол. наук, старший научный сотрудник
Институт философии и права СО РАН, г. Новосибирск (Россия)*

СОВРЕМЕННЫЕ РИСКИ РЕСТРУКТУРИЗАЦИИ АГРОПРОДОВОЛЬСТВЕННОЙ СФЕРЫ: ОТ ГЛОБАЛЬНОГО К ЛОКАЛЬНОМУ

Современные трансформационные процессы в реформируемых обществах привели к их коренной перестройке, воздействуя на систему социальных отношений, на институты и доминирующие в социуме ценности; при этом в социальной структуре на каком-то этапе сосуществуют, взаимодействуют и противостоят элементы различной приро-

ды, представляющие собой не разрозненные и обособленные осколки старого социального порядка или ростки нового общества, а определенные совокупности взаимодополняющих друг друга социальных практик, норм (институтов), моделей социального взаимодействия. Динамика этих процессов в агропродовольственной сфере реформируемых обществ обусловлена закономерностями глобальных структурных преобразований сельского социума и схожа с направленностью структурных изменений, фиксируемых исследователями в различных регионах и странах мира, из которых можно выделить следующие: экономическая дифференциация (рыночная специализация отдельных регионов и территорий в рамках глобализованной экономики, кризис традиционных форм организации сельскохозяйственной экономики); рост значения неаграрной занятости в сельской местности, как проявление диверсификации социально-экономической активности домохозяйств и изменения сельского образа жизни; поляризация социально-экономического пространства, проявляющаяся в разделении (сегментации) однородного социально-экономического пространства на кластеры инновационных изменений, образующие «архипелаговые» структуры и деградирующие территории (модель «экономического сжатия»).

Следовательно, при анализе современных процессов развития сельских территорий в условиях разновекторности и многополярности сельского социально-экономического пространства может быть использована глобалистская парадигма модели сельского развития, сосредоточенная на анализе механизмов и последствий воздействия глобальных вызовов на локальные и региональные общности, связывающая в единое целое экономические, социальные и культурные аспекты происходящих изменений.

Современные исследования, развивающие концепцию устойчивого развития сельского хозяйства и сельских территорий (Sustainable Agriculture and Rural Development) – основаны на интегрированном социо-эколого-экономическом подходе к развитию агропромышленного комплекса и сельских территорий, а целью устойчивого развития аграрной сферы в контексте продовольственной безопасности провозглашается повышение благополучия сельского населения, увеличение производства экологически безопасной продукции и улучшение состояния окружающей среды [4]. При этом, несмотря на определенные достижения в области изучения проблем устойчивого развития с технологической или экологической точек зрения, пока недостаточно работ, связывающих воедино экономические и социальные последствия трансформации сельского социума, хотя именно сельские сообщества

оказываются наиболее уязвимыми элементами в условиях воздействия глобализации на экономику, социальную политику, культуру.

Особенно недостаточно проработаны проблемы устойчивого развития сельских территорий России. Между тем, переход к рыночной экономике в сельском социуме России сопровождался кризисными явлениями, приведшими к разрушению устоявшейся системы социальных взаимодействий, отношений, коренному изменению содержания и целевых установок деятельности субъектов сельскохозяйственного производства, что вывело на первый план проблему реорганизации аграрной сферы на новой качественной основе и создания условий для их устойчивого развития [1; 2; 3].

Глобалистская модель включает в себя и теорию дифференциации сельского развития, разработанную в рамках территориального подхода. Территориальный подход формируется на основании особого понимания той роли, которую сельское хозяйство и другие отрасли играют в стратегиях сельского развития, не рассматривая сельскохозяйственное производство в качестве единственного и основного сектора сельского развития. В концепции территориального сельского развития можно выделить два подхода, различающихся в понимании источников и основ роста. Часть авторов (эндогенный подход) настаивают на возможности сельского развития, основывающегося на внутренних ресурсах территорий – природных, человеческих и культурных [7]. Представители другой точки зрения (неоэндогенный подход) полагают, что сельские территории должны комбинировать эндогенные ресурсы и экзогенные процессы, опираясь на внешнюю поддержку (глобализация, внешняя торговля, внешние инвестиции, государственная помощь) [6]. Эти два варианта имеют большое значение для понимания дискуссии, разворачивающейся вокруг модели территориального развития, поскольку обосновывают разные механизмы государственной аграрной политики.

Концептуальное репозиционирование парадигмы сельского развития серьезно влияет на обоснование исследовательских программ и содержание основных гипотез, формулируемых для объяснения сущности изменений социальных процессов в сельских локальных сообществах. Исследование структурных изменений сельского социально-экономического пространства позволяет выдвинуть три основные гипотезы глобалистского подхода [5].

Согласно, первой гипотезе, относящейся к нарастающей асимметрии в международной конкуренции, глобальная реструктуризация рынка продовольствия обуславливает процесс дифференциации и сегментации сельскохозяйственной экономики. Возрастающая диффе-

ренциация затрагивает как организационно-производственные основы (институционально-организационные аспекты изменений) сельской экономики, так и место сельскохозяйственных структур в экономической системе общества.

Вторая гипотеза относится к влиянию глобальных структурных изменений на современные процессы адаптации сельских домохозяйств и диверсификацию сельской экономики. Наиболее распространенной адаптационной реакцией является новая конфигурация экономической активности и источников доходов, характеризующаяся изменением роли аграрного производства и возрастающей значимостью экономической активности населения за пределами аграрного сектора и трансфертов, включающих как частные, связанные с миграцией и неоотходничеством, так и государственные, связанных с конкретными системами социальной поддержки.

Согласно третьей гипотезе, процессы пространственной и социальной дифференциации порождают риски возникновения трансформационных тупиков, соотносимых с недостатком возможностей альтернативной активности, нехваткой материальных (финансовых, земельных) ресурсов и ограниченностью рынка труда. Это приводит к появлению «проигрывающих сообществ», для которых характерны высокий уровень бедности, формирование устойчивых тенденций к маргинализации населения вследствие локальных ограничений; при этом все объективные факторы обуславливают их дальнейшую негативную социальную и демографическую динамику.

Сходство разворачивающихся в современном российском селе процессов с тенденциями изменения сельского социума в глобальном масштабе актуализирует обращение к мировому опыту – в поисках путей преодоления проблемных ситуаций и оптимизации общей направленности сельского развития. Анализ такого опыта показывает, что, в связи с разновекторностью происходящих изменений, политика внешнего регулятивного воздействия должна, во-первых, варьироваться от методов «редистрибутивного» подхода (в критически важных регионах), до стимулирования объективных процессов, предотвращающих формирование «трансформационных тупиков» (в том числе процессов экономической диверсификации). Во-вторых, формирование программ территориального развития невозможно без объективного учета локальной и региональной специфики территорий, их внутренних ресурсов роста и проблемных точек – что обуславливает возрастание значимости территориальных сообществ как объекта мониторинговых наблюдений и междисциплинарных исследований.

Література

1. Калугина З.И. Российская деревня в лабиринте реформ: социологические зарисовки / З.И. Калугина, О.П. Фадеева. – Новосибирск: ИЭОПП СО РАН, 2009. – 339 с.
2. Методология и общие контуры концепции перестройки управления аграрным сектором советского общества / Т.И. Заславская, В. Д. Смирнов, А. Н. Шапошников. – Новосибирск: ИЭОПП, 1987. – 39 с.
3. Нечипоренко О.В. Хозяйственные уклады российского сельского социума: модели и стратегии развития / О.В. Нечипоренко, В.В. Самсонов // Вест. РГНФ. – 2012. – № 4 (169). – С. 50–61.
4. Устойчивое развитие сельского хозяйства и сельских территорий: зарубежный опыт и проблемы России / Отв.ред. Н.Ф. Глазовский, А.В. Гордеев. – М.:Т-во науч. изданий КМК, 2005. – 615 с.
5. Losch B. Rural Transformation and Late Developing Countries in a Globalizing World: Comparative Analysis of Rural Change / B. Losch, E. White. – Washington, DC: World Bank, 2011. – 308 p.
6. Lowe P. European agricultural and rural development policies for the 21st century / P. Lowe // A New Rural Agenda. – London: IPPR, – 2006. – P. 29–45.
7. Ploeg, J.D. Revitalizing agriculture: farming economically as starting ground for rural development / J. D. Ploeg // Sociologia Ruralis. – 2000. – № 40 (4). – P. 497–511.

Павлов О. І

*д. е. н., професор, завідувач кафедри економіки промисловості
Одеська національна академія харчових технологій*

АГРОПРОДОВОЛЬЧА СФЕРА В СИСТЕМІ РУРАЛІСТИЧНИХ ЗНАНЬ

Руралістичні (від англ. rural – сільський) знання – це система синтетичних (інтегральних) різноманітних теоретичних і емпіричних відомостей, які продукуються економічною, соціальною, географічною, історичною, етнологічною, управлінською й іншими науковими дисциплінами та акумулюються в руралістиці як міждисциплінарній науковій галузі. Дослідницьке поле руралістики складають руральність (сільскість) як певний стан суспільного буття, пов'язаний з аграрним способом виробництва матеріальних благ, сільським способом життя; руральним розвитком як суспільним процесом, що відбувається в межах сільської територіальної підсистеми; руралізацією – суспільним явищем розповсюдження руральності на міську територіальну підсистему; руралізм як світогляд та ідейна течія або система поглядів прибічників руральності.

В наших попередніх наукових публікаціях визначено сутність теоретичних засад руралістики [1], місце руралістичного підходу у до-

слідженні сільських територій [2], зміст рурального дискурсу міждисциплінарних наукових досліджень [3], в яких доведено, що об'єктом руралістики є сільський простір, атрибутами якого є соціум, природне середовище та виробництво.

Своє місце, на наше переконання, в системі руралістичних знань посідає й агропродовольча сфера. Слово «сфера» є спорідненим з терміном «простір» й означає область певних дій, межі розповсюдження, середовище, оточення. Базовим для слосполучень «руральний простір» та «агропродовольча сфера» є термін «агро», який характеризує все те, що має відношення до землеволодіння, землерозпорядження та землекористування. «Агро» у прив'язці до «продовольства» вказує на вид господарської діяльності, що пов'язана, з одного боку, з вирощуванням сільськогосподарської продукції та переробкою відповідної сировини в певному просторовому середовищі – з іншого. Це просторове середовище є розподіленим між міським та сільським простором й одночасно сполученим через приміську зону (рис. 1).

Рис. 1. Сполученість сільського та міського просторового середовища

Внаслідок взаємодії територіальної системи «село–місто» на їх стику, у приміській зоні, яка перетворюється на сполучені посудини, утворюється урба-руральне («змішане», перехідне) просторове середовище. Це просторове середовище поступово розширює свої межі під впливом просторової «експансії» міст на оточуюче приміське середовище, маятникової міграції сільського населення та переїзду на постійне місце проживання у сільську місцевість мешканців міст. Саме у приміській зоні посилюються функціональні зв'язки між сільським та міським просторовим середовищем. У зв'язку з цим з'являється обоюдно перспективність розвитку, яка з часом має перетворитися на сільсько-міський континуум як конвергенцію міста і села [4, с. 57–58].

Саме формування єдиного урба-рурального просторового середовища актуалізує науковий пошук концептуального обґрунтування цього об'єктивного процесу на руралістичних засадах.

Зміст

Берегова Т.А. АДАПТИВНІСТЬ ВІТЧИЗНЯНИХ М'ЯСОПЕРЕРОБНИХ ПІДПРИЄМСТВ В СУЧАСНИХ ЕКОНОМІЧНИХ УМОВАХ	3
Великий П.П., Бочарова Е.В. СМЫСЛЫ ПРИРОДОПОЛЬЗОВАНИЯ САМООРГАНИЗУЮЩИХСЯ ГРУПП ЖИТЕЛЕЙ ГОРОДА	7
Дідух С.М., Кулаковська Т.А. СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ НАСЛІДКИ ВІДМІНИ ДЕРЖАВНОГО ЦІНОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ НА ПРОДУКТИ ХАРЧУВАННЯ	15
Лобоцька Л.Л. РОЛЬ ГОСПОДАРСТВ НАСЕЛЕННЯ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЮ ПРОДУКЦІЄЮ В УКРАЇНІ	19
Мартинюк О. М. ОРГАНІЧНЕ ВИРОБНИЦТВО ЯК РУРАЛЬНА СКЛАДОВА ЗБАЛАНСОВАНОГО РОЗВИТКУ АГРОПРОМИСЛОВОЇ СФЕРИ УКРАЇНИ	23
Мореханова М.Ю. МЕЖСЕМЕЙНЫЕ СЕТИ СОЦИАЛЬНОЙ ПОДДЕРЖКИ КАК ИНСТРУМЕНТ ЗАЩИТЫ ОТ СОЦИАЛЬНЫХ РИСКОВ И ОБЕСПЕЧЕНИЯ СТАБИЛЬНОСТИ ДОХОДОВ СЕЛЬСКОГО НАСЕЛЕНИЯ	26
Нечипоренко О.В. СОВРЕМЕННЫЕ РИСКИ РЕСТРУКТУРИЗАЦИИ АГРОПРОДОВОЛЬСТВЕННОЙ СФЕРЫ: ОТ ГЛОБАЛЬНОГО К ЛОКАЛЬНОМУ	30
Павлов О. І АГРОПРОДОВОЛЬЧА СФЕРА В СИСТЕМІ РУРАЛІСТИЧНИХ ЗНАНЬ	34
Рябоконь В. В. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ УПРАВЛІННЯ ОБОРОТНИМ КАПІТАЛОМ ПІДПРИЄМСТВ ВИНОРОБНОЇ ГАЛУЗІ	38
Салахутдинова Р.Р., Вологжина Е.Р. РИСКИ ТАНСФОРМАЦИИ СОЦИОКУЛЬТУРНОЙ СФЕРЫ РОССИЙСКОГО СЕЛА: ОПЫТ РЕГИОНАЛЬНОГО ИССЛЕДОВАНИЯ	42
Самофатова В. А. СОЦІАЛЬНІ АСПЕКТИ СТАЛОГО РОЗВИТКУ АГРОПРОДОВОЛЬЧОЇ СФЕРИ	46

Наукове видання

РУРАЛІСТИЧНІ ЗАСАДИ ЗБАЛАНСОВАНОГО РОЗВИТКУ АГРОПРОДОВОЛЬЧОЇ СФЕРИ УКРАЇНИ

Матеріали наукового колоквиуму
за міжнародною участю

6 жовтня 2016 року

Друкується в авторській редакції. Відповідальність за інформацію,
викладену в публікаціях, несуть автори